

RAYMOND ÉTAIX: *IN MEMORIAM*

per ALEXANDRE OLIVAR

El 22 d'agost de l'any 2004, als 78 anys d'edat, malalt de Parkinson, va morir Raymond Étaix. Havia nascut el 17 d'octubre del 1926 a Renaison (departament del Loira). Va rebre l'ordenació presbiteral el 28 de juny del 1952, al servei de l'arxidiòcesi de Lió. Format a la Facultat de Teologia d'aquesta ciutat, tingué, entre altres bons professors, Antoine Chavasse. La personalitat eminent d'aquest historiador de la litúrgia va tenir en ell una influència decisiva. Va ésser el professor Chavasse qui li suggerí fer l'edició crítica de les quaranta homilies *in Euangelia* de sant Gregori el Gran. No és molt estrany que entre les edicions crítiques que han estat dutes a terme dels predicadors llatins de l'Església dels pares durant la segona meitat del segle xx hi manquessin les dels dos llibres de les quaranta homilies *in Euangelia* del papa Gregori I. Tingueren una acceptació tan gran durant la història, però també ja en vida del mateix Gregori, que llur tradició manuscrita era tan abundant que demanava la dedicació d'una vida per a conèixer-la, classificar-la i valorar-ne els testimonis amb vista a una edició crítica. Ha estat l'obra principal d'Étaix, apareguda com a volum 141 de la sèrie llatina del Corpus Christianorum, l'any 1999. En la recerca dels manuscrits Raymond Étaix s'immergí en el món dels innumbrables leccionaris patristics medievals, variats i complexos i poc estudiats. El professor lionès ha aportat molta llum en el coneixement d'aquests aplecs homilètics de caràcter primordialment litúrgic. En la bibliografia que segueix pot veure el lector la quantitat de treballs que Étaix dugué a terme i publicà.

En aquesta matèria les seves recerques s'estengueren naturalment a la documentació espanyola,¹ a la catalana en particular² i a la de països

1. Vegeu, per exemple, «Homiliaires visigothiques provenant de Silos à la Bibliothèque Nationale de Paris», *Hispania Sacra*, núm. 12 (1959), p. 213-224, i «Le "Smaragde" de Cordoue et autres manuscrits apparentés», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. IV (1990), p. 13-27.
2. Cf. «L'homiliaire conservé au Museo Diocesano de Gerona», *Analecta Sacra Tarracoenensia*, núm. 34 (1961), p. 47-55, i «Quelques homéiliaires de la région catalane», *Recherches Augustiniennes*, núm. 16 (1981), p. 338-398. Ambdós treballs estan reproduïts a *Homéiliaires patristiques latins. Recueil d'études de manuscrits médiévaux*, Paris, 1994, p. 417-425 i p. 453-518, respectivament.

limitrofs de Catalunya.³ La Societat Catalana d'Estudis Litúrgics, valorant els coneixements que tenia de les fonts catalanes, l'elegí membre d'aquesta entitat el 30 d'abril del 1982. Raymond Étaix aprecià molt aquesta distinció i no deixà mai d'interessar-se per la Societat i d'estar-hi en contacte.⁴

Raymond Étaix fou una persona modesta, molt assequible, servicial fins al punt de posar a disposició dels qui ho necessitessin el seu material de treball. És amb un record afectuós que li dediquen aquest volum de MISCEL·LÀNIA LITÚRGICA CATALANA, col·lecció que ell honorà amb la seva col·laboració.

ALEXANDRE OLIVAR

3. Així l'article «Le lectionnaire de l'office conservé aux Archives Départementales de l'Hérault», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. VIII (1997), p. 51-71.
4. Em plau notar que Raymond Étaix fou estret col·laborador d'un dels socis més antics de la nostra Societat, Joseph Lemarié, amb el qual edità *Chromatii Aquileiensis opera*, Corpus Christianorum, Series Latina, 9A i Supplementum, dos volums (1974 i 1976).

BIBLIOGRAFIA CIENTÍFICA
DE RAYMOND ÉTAIX*

1. «Sermon pour la fête des apôtres Jacques et Jean attribuable à saint Césaire». *Revue Bénédictine*, núm. 67 (1957), p. 3-9.
2. «Session des bibliothécaires de Grand Séminaire (Lyon, 16-20 septembre 1957)». *Bulletin du Comité des Études*, vol. II, 8 (núm. 19), 1957, p. 794-811, i vol. III, 1 (núm. 20), 1958, p. 54-67.
3. «Note sur le *De Ænigmatibus Salomonis*». *Mélanges de Science Religieuse*, núm. 15 (1958), p. 137-142.
4. «Le *Liber testimoniorum* de Paterius». *Revue des Sciences Religieuses*, núm. 32 (1958), p. 66-78.
5. «Bibliographie sur le sacerdoce». A: *La tradition sacerdotale*. Le Puy, 1959 (Bibliothèque de la Faculté Catholique de Théologie de Lyon; 7), p. 301-316.
6. «Homiliaires wisigothiques provenant de Silos à la Bibliothèque Nationale de Paris». *Hispania Sacra*, núm. 12 (1959), p. 213-224.
7. *Fragments nouveaux du commentaire sur Matthieu de saint Chromace d'Aquilée*. [Tesi doctoral presentada a la Facultat de Teologia de Lió, 1960, 270 p. multicopiades i 4 làmines.]
8. «"Tractatus in Matheum" partiellement inédits pouvant être attribués à Chromace d'Aquilée». *Revue Bénédictine*, núm. 70 (1960), p. 469-503.
9. «Bibliographie de Monsieur Albert Gelin». A: *À la rencontre de Dieu. Mémoires Albert Gelin*, Lió, 1961 (Bibliothèque de la Faculté Catholique de Théologie de Lyon; 8), p. 23-39.
10. «L'homiliaire conservé au *Museu diocesano* de Gerona». *Analecta Sacra Tarraconensia*, núm. 34 (1961), p. 47-55.
11. «L'homiliaire cartusien». *Sacris Erudiri*, núm. 13 (1962), p. 67-112.
12. «Eucher de Lyon (Saint)». A: *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, vol. xv (1963), c. 1315-1317.
13. «Un homiliaire ancien dans le Ms. LII de la Bibliothèque capitulaire de Vérone». *Revue Bénédictine*, núm. 73 (1963), p. 289-306.
14. «Le prologue du sermonnaire d'Alain de Farfa». *Scriptorium*, núm. 18 (1964), p. 3-10.
15. «Répertoire des manuscrits conservés à la Bibliothèque des Facultés catholiques de Lyon». *Bulletin des Facultés Catholiques de Lyon*, N.S. 36 (1964), i N.S. 42 (1967), p. 37-43.
16. «Tixeront (Joseph)». *Lexicon für Theologie und Kirche*. Vol. x (1965), c. 214.
17. «Nouveau sermon pascal de saint Césaire d'Arles». *Revue Bénédictine*, núm. 75 (1965), p. 201-211.
18. «Deux nouveaux sermons de saint Césaire d'Arles». *Revue des Études Augustiniennes*, núm. 11 (1965), p. 9-13.
19. (Amb J. Mandier) «Bibliographie de Monseigneur Georges Jouassard». *Études Mariales. Bulletin de la Société Française d'Études Mariales*, núm. 23 (1966), p. 5-8.

* Aquesta bibliografia fou publicada al volum R. ÉTAIX, *Homéliaires patristiques latins. Recueil de manuscrits médiévaux*, Paris 1994. Collection des Études Augustiniennes/29. Agraïm a la direcció de l'«Institut d'Études Augustiniennes» de París el permís que ens ha donat per reproduir-la.

20. (Amb J. Lemarié) «La tradition manuscrite des *Tractatus in Matheum* de saint Chromace d'Aquilée». *Sacris Erudiri*, núm. 17 (1966), p. 302-354.
21. «Les homiliaires patristiques du Mont Saint-Michel». A: *Millénaire monastique du Mont Saint-Michel*. Vol. I: *Histoire et vie monastique*. Ed. a cura de Dom J. Laporte. Paris, 1967 (Bibliothèque d'Histoire et d'Archéologie Chrétiennes), p. 399-415.
22. «Jouassard (Georges)». *Catholicisme*, vol. VI (1967), c. 1041-1042.
23. (Amb B. de Vregille) «Les manuscrits de Besançon, Pierre-François Chifflet et la Bibliothèque Bouhier». *Scriptorium*, núm. 24 (1970), p. 27-39.
24. Edition du S. 1 de Césaire d'Arles. A: *Césaire d'Arles, Sermons au peuple*. Ed. a cura de M.-J. Delage. Vol. I. Paris, 1971 (*Sources Chrétiennes*, núm. 175), p. 218-277.
25. (Amb A. Vernet) «Table de concordance des catalogues des manuscrits de la bibliothèque Bouhier et des cotes actuelles (et table d'origine ou de provenance)». ROSSIN, A., *La bibliothèque Bouhier*. Dijon, 1971 (Mémoires de l'Académie des Sciences, Arts et Belles-lettres de Dijon; vol. CXXVIII), p. 219-244.
26. «Sermon pour l'Épiphanie tiré d'un homiliaire en écriture de Luxeuil». *Revue Bénédictine*, núm. 81 (1971), p. 7-13.
27. «Un ancien florilège hiéronymien». *Sacris Erudiri*, núm. 21 (1972-1973), p. 5-34.
28. *Chromatii Aquileiensis opera*. Ed. a cura de R. Étaix i J. Lemarié. Turnhout, 1974 (Corpus Christianorum. Series Latina; IV A), L-610 p.
29. «Fragments inédits de l'«Opus imperfectum in Matthaëum»». *Revue Bénédictine*, núm. 84 (1974), p. 271-300.
30. «Trois notes sur saint Césaire d'Arles». A: *Corona gratiarum. Miscellanea patristica, historica et liturgica Eligio Dekkers o.s.b. XII lustra complenti oblata*. Vol. I. Bruges, 1975 (Instrumenta Patristica, X), p. 211-227.
31. «Les instituts de recherche patristique». *Bulletin de Liaison de l'Association des Bibliothèques Ecclésiastiques de France*, núm. 21 (gen. 1976), p. 4-14.
32. «Le lectionnaire de l'office à Cluny». *Recherches Augustiniennes*, núm. 11 (1976), p. 91-159.
33. «Sermon inédit de saint Augustin sur l'amour des parents». *Revue Bénédictine*, núm. 86 (1976), p. 38-48.
34. *Spicilegium ad Chromatii Aquileiensis opera*. Ed. cura et studio de J. Lemarié i R. Étaix. Turnhout, 1977 (Corpus Christianorum. Series Latina, IX A i Supplementum), p. 611-661.
35. «La Collectio Clichtovea des sermons de saint Césaire d'Arles». *Bulletin de Littérature Ecclésiastique*, núm. 78 (1977), p. 139-146.
36. «Le lectionnaire liturgique de la cathédrale de Clermont au Xe siècle». *Bulletin Historique et Scientifique de l'Auvergne*. LXXXVIII, núm. 653 (abrill-juny 1977), p. 239-253.
37. «Nouvelle collection de sermons rassemblée par saint Césaire». *Revue Bénédictine*, núm. 87 (1977), p. 7-33.
38. «Le lectionnaire cartusien pour le réfectoire». *Revue des Études Augustiniennes*, núm. 23 (1977), p. 272-303.
39. «Bibliographie du Père Augustin George». *Bulletin des Facultés Catholiques de Lyon*, N.S. 51 (1978) p. 31-49.
40. «Liste des thèses soutenues depuis 1888 devant la Faculté de théologie». *Bulletin des Facultés Catholiques de Lyon*, N.S. 52 (1978), p. 23-50.

41. «Un florilège ascétique attribué indûment à saint Benoît d'Aniane». *Revue Bénédictine*, núm. 88 (1978), p. 247-260.
42. «L'homélaire d'Ebrardus retrouvé (Paris, B.N., lat. 9604)». *Revue d'Histoire des Textes*, núm. 8 (1978), p. 309-317.
43. «Les épreuves du juste. Nouveau sermon de saint Césaire d'Arles». *Revue des Études Augustiniennes*, núm. 24 (1978), p. 272-277.
44. «Les homiliaires liturgiques de Saint-Thierry». A: *Saint-Thierry. Une abbaye du VIe au XXe siècle. Actes du colloque international d'histoire monastique, Reims - Saint-Thierry, 11 au 14 octobre 1976*. Saint-Thierry, 1979, p. 147-158.
45. «Le sermonnaire carolingien de Beaune». *Revue des Études Augustiniennes*, núm. 25 (1979), p. 106-149.
46. «Bibliographie du Père Pierre-Emile Bonnard». *Bulletin des Facultés Catholiques de Lyon*, N.S. 61 (1980), p. 21-30.
47. «Sermon inédit de saint Augustin sur la Circoncision dans un ancien manuscrit de Saragosse». *Revue des Études Augustiniennes*, núm. 26 (1980), p. 62-87.
48. «Le prieuré de Saint-Victor-sur-Rhins au Moyen-Âge et son bréviaire». *Revue du Lyonnais*, núm. 2 (1980), p. 3-14.
49. «Bibliographie sélective du Père Augustin George». *Recherches de Science Religieuse*, núm. 69 (1981 : *La parole de grâce. Études lucaniennes à la mémoire d'Augustin George*), p. 23-30.
50. «Quelques homiliaires de la région catalane». *Recherches Augustiniennes*, núm. 16 (1981), p. 333-398.
51. «Un manuel de pastorale de l'époque carolingienne (Clm 27152)». *Revue Bénédictine*, núm. 91 (1981), p. 105-130.
52. «Un "Tractatus in Matheum" inédit de saint Chromace d'Aquilée». *Revue Bénédictine*, núm.91 (1981), p. 225-230.
53. (Amb B. de Vregille) «Le "Libellus" bisontin du XIe siècle pour les fêtes de saint Etienne». *Analecta Bollandiana*, núm. 100 (1982), p. 581-605.
54. «Un homélaire bénéventain du Xe siècle (Madrid, B.N. 194)». *Orpheus*, N.S. 3 (1982), p. 110-132.
55. «Nouvelle édition des sermons XXI-XXII de saint Chromace d'Aquilée». *Revue Bénédictine*, núm. 92 (1982), p. 105-110.
56. «Textes inédits tirés des homiliaires de la Bibliothèque capitulaire de Bénévent». *Revue Bénédictine*, núm. 92 (1982), p. 324-357.
57. «Un fragment augustinien transmis par Raban Maur». *Revue des Études Augustiniennes*, núm. 28 (1982), p. 253-256.
58. «Les homélies capitulaires». A: *Le codex Guta-Sintram. Manuscrit 37 de la Bibliothèque du Grand Séminaire de Strasbourg*. Luzerna: B. Weiss, 1983, p. 167-173.
59. «Les manuscrits patristiques provenant de l'abbaye de Saint-Cyran». A: *Les lettres de saint Augustin découvertes par Johannes Divjak. Communications présentées au colloque des 20 et 21 septembre 1982*. Paris, 1983, p. 29-32.
60. «Bibliographie de Jean Duplacy». *Bulletin des Facultés Catholiques de Lyon*, N.S. 69 (1983), p. 25-30.
61. Liste des publications du chanoine Molager». *Bulletin des Facultés Catholiques de Lyon*, N.S. 69 (1983), p. 33.
62. «Le cabinet des manuscrits du marquis de Cambis-Velleron». *Scriptorium*, núm. 37 (1983), p. 66-91.

63. «L'homélaire composé par Raban Maur pour l'empereur Lothaire». *Recherches Augustiniennes*, núm. 19 (1984), p. 211-240.
64. «Les sermons de saint Jean Chrysostome traduits par Cristoforo Persona». *Revue des Études Augustiniennes*, núm. 30 (1984), p. 42-47.
65. «Les instructions aux pénitents du pseudo-Pontifical de Poitiers». *Revue des Études Augustiniennes*, núm. 30 (1984), p. 297-302.
66. «L'homélaire de Chezal-Benoît (Bourges, B.M. 44)». *Revue des Sciences Religieuses*, núm. 58 (1984 : Mélanges A. Chavasse), p. 24-30.
67. «L'ancienne collection des sermons attribués à saint Augustin "De quattuor virtutibus caritatis"». *Revue Bénédictine*, núm. 95 (1985), p. 44-59.
68. «Note sur la tradition manuscrite des *Homélie*s sur l'Évangile de saint Grégoire le Grand». A: *Colloques internationaux du CNRS. Grégoire le Grand*. Paris, 1986, p. 551-559.
69. «Un ancien codex de Vérone et sa reprise par Pacificus de Vérone. Mss. Vérone Cap. X et Venise Marc. 2402». *Revue Bénédictine*, núm. 96 (1986), p. 225-249.
70. «Le recueil de sermons composé par Raban Maur pour Haistulf de Mayence». *Revue des Études Augustiniennes*, núm. 32 (1986), p. 124-137.
71. «Un homélaire quadragésimal du IXe siècle : le ms. Clm 14386». *Scriptorium*, núm. 40 (1986), p. 3-15 i pl. i.
72. «Un homélaire provenant du Frioul à la Bibliothèque Nationale de Paris». *Memorie Storiche Forogiuliesi*, núm. 66 (1987), p. 87-101 i 2 pl.
73. «Le lectionnaire pour le commun des saints de la cathédrale de Novara». *Novarien*, núm. 17 (1987), p. 149-171.
74. «Trois nouveaux sermons à restituer à la collection du Pseudo-Maxime». *Revue Bénédictine*, núm. 97 (1987), p. 28-41.
75. (En col·laboració) *Catalogue général des manuscrits latins*, t. VII (n°s 3776 à 3835) : *Homélie*s. Paris: Bibliothèque Nationale, 1988.
76. «Le sermonnaire d'Hildebold de Cologne». *Recherches Augustiniennes*, núm. 23 (1988), p. 115-124.
77. «Débris d'un nouveau sermon de saint Augustin pour la fête de l'Épiphanie dans un lectionnaire de Jumièges». *Revue Bénédictine*, núm. 98 (1988), p. 7-17.
78. «Les manuscrits de la Grande-Chartreuse et de la chartreuse de Portes. Étude préliminaire». *Scriptorium*, núm. 42 (1988), p. 49-75, pl. 5-6.
79. «L'homélaire d'Épinal, B.M. 20 (3)». *Recherches Augustiniennes*, núm. 24 (1989), p. 165-198.
80. «Bibliographie de monsieur Henri Hours». A: *Mélanges d'histoire lyonnaise offerts par ses amis à monsieur Henri Hours*. Lió, 1990, p. 451-456.
81. «Le "Smaragde" de Cordoue et autres manuscrits apparentés». *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. IV (1990), p. 13-27.
82. «Les homélies carolingiens de l'école d'Auxerre». A: *L'école carolingienne d'Auxerre. Entretien*s d'Auxerre 1989. Paris, 1991, p. 243-251.
83. «Collections de lettres pastorales des évêques de France à la Bibliothèque de l'Université catholique de Lyon». *Bulletin du Centre Régional Interuniversitaire d'Histoire Religieuse. Centre André Latreille*, núm. 7 (1991), p. 95-97.
84. «Sermons ariens inédits». *Recherches Augustiniennes*, núm. 26 (1992), p. 143-149.
85. «Le sermon 17 de saint Césaire d'Arles. Texte complet». A: *Philologia sacra. Biblische und patristische Studien für H. J. Frede und W. Thiele*. Freiburg, 1993 (Vetus Latina; 24/2), p. 560-567.

86. «Bibliographie de Jean Delorme». A: *Le temps de la lecture. Recueil d'homages pour Jean Delorme*. Paris, 1993 (Lectio Divina, 155), p. 15-27.

Pendent de publicació :

87. «L'homélaire carolingien d'Angers». *Revue Bénédicteine*.
 88. «Sermo de natale Domini et de defectu solis». *Revue des Études Augustiniennes*.
 89. «Le lectionnaire de l'office de Cruas». *Revue du Vivarais*.
 90. «Le texte complété du sermon 178 de saint Césaire d'Arles». *Sacris Erudiri*.
 91. «Le sermon 218 de saint Augustin. Edition complétée et authenticité».

Recensions :

92. «*Corpus christianorum. Series latina*, t. CXVII, Turnhout, 1957». *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, núm. 54 (1959), p. 157-160.
 93. «Henri Barré, *Les homéliaires carolingiens de l'école d'Auxerre*. Città del Vaticano, 1962». *Bulletin des Facultés Catholiques de Lyon*, N.S. 33 (1992), p. 69-72.
 94. «Anna Maria Giorgetti Vichi e Sergio Mottironi, *Catalogo dei manoscritti della Biblioteca Vallicelliana*, Roma, 1962». *Bulletin des Facultés Catholiques de Lyon*, N.S. 35 (1963), 41-45.
 95. «*Bedae venerabilis opera*, pars II, 2 : *In primam partem Samuhelis libri IIII. In Regum librum XXX quaestiones*, cura et studio D. Hurst (C.S.S.L. CXIX), Turnhout, 1962». *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, núm. 59 (1964), p. 551-554.
 96. «Carmelo Curti, *Due commentarii inediti di Salonio ai Vangeli di Giovanni e di Matteo*. Torino, 1968. *Salonius, De evangelio Iohannis. De evangelio Matthei*. Torino, 1968». *Bulletin des Facultés Catholiques de Lyon*, N.S. 45 (1968), p. 67-68, i *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, núm. 65 (1970), p. 133-135.
 97. «J.-P. Bouhot, *L'homélaire des "Sancti catholici Patres"*. *Tradicione manuscrite. Sources et composition*, *Revue des Études Augustiniennes* 22 (1976) 143-185 et 24 (1978) 103-158». *Revue des Études Augustiniennes*, núm. 25 (1979), p. 327-329.
 98. «Cesare Scaloni, *Libri, scuole e cultura nel Friuli medioevale. "Membra disjecta" dell'Archivio di Stato di Udine (Medioevo e umanesimo 65)*, Padova, 1987». *Scriptorium*, núm. 43 (1989), p. 157-158.
 99. «Jean Longère, *Les sermons latins de Maurice de Sully, évêque de Paris (†1196)* (Instrumenta patristica XVI), Steenbrugge, 1988». *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, núm. 84 (1989), p. 728-729.
 100. «Sedulius Scottus, *Kommentar zum Evangelium nach Matthäus*, éd. Bengt Löfstedt (Vetus latina 14 & 19), Freiburg, 1989-1991». *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, núm. 85 (1990), p. 735-739, i núm. 87 (1992), p. 794-795.
 101. «*Pascasii Radberti De fide, spe et caritate*, éd. Beda Paulus (C.C.C.M. 97), Turnhout, 1990». *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, núm. 87 (1992), p. 793-494.
 102. «J. Black and Th. L. Amos, *The Fundo Alcobaca of the Biblioteca Nacional, Lisbon I-III*, Colledgeville (Minnesota), 1988-1990». *Bibliothèque des l'École des Chartes*, núm. 151 (1993), p. 235-237.